

Roma fiatalok és a könyvtár – egy ösztöndíjprogram kutatási beszámolója

Roma youth and the library – a research report from a scholarship programme

Kerékgyártó Ágnes
kerekgyarto.agnes@fszek.hu
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár,
Központi Könyvtár
Szociológiai Gyűjtemény
osztályvezető

Kocsis Dániel
kocsisdaniel1999@gmail.com
Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
Bölcsészettudományi Kar
politológus egyetemi hallgató

Beérkezett: 2025.05.21.
Elfogadva: 2025.05.21.
Publikálva: 2025.06.20.

Cite as / Így hivatkozd: Kerékgyártó, Á., Kocsis, D. (2025) Roma fiatalok és a könyvtár – egy ösztöndíjprogram kutatási beszámolója / Roma youth and the library – a research report from a scholarship programme, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 2(2), p. 192–205.

A tanulmány a Budapest főváros által 2024 első félévére kiírt és a Romano Kher szakmai felügyeletével megvalósuló Roma Ösztöndíjprogram időszaka alatt gyűjtött anyag alapján született. A kutatás egyedisége és eredetisége abban áll, hogy ezt az egyébként nehezen megszólítható társadalmi csoportot közvetlenül el tudtuk érni. Az ösztöndíj keretében végzett pilot kutatás hipotézise – részben a diák saját tapasztalata, részben az általa feldolgozott szakirodalom alapján –, hogy a hagyományos könyvtári szolgáltatások a roma népesség számára nem vonzóak, ugyanakkor az új könyvtári szolgáltatások azok lehetnek. Ezért szerettük volna megtudni, hogy a roma fiatalok hogyan viszonyulnak a könyvtárhoz mint közösségi térhez, illetve a „könyvtár mint tudásközpont” megközelítéshez – ehhez tizenkét, különböző településről származó és különböző végzettséggel rendelkező roma fiatallal készítettünk személyes interjút.

roma fiatal, könyvtár mint közösségi tér, Z generáció, interjúmódszer, marginalizált társadalmi csoport

This study is based on data collected during the period of the Roma Scholarship Programme, announced by the Municipality of Budapest for the first half of 2024. The uniqueness and originality of the research lie in the direct engagement with a social group that is otherwise difficult to reach. The pilot study, conducted within the framework of the scholarship programme, was based on the hypothesis that traditional library services are not appealing to the Roma population, whereas newly developed library services may hold greater potential for engagement. Therefore, our aim was to explore how Roma youth relate to the library as a community space, as well as to the concept of the library as knowledge-center. As a research method, we employed semi-structured personal interviews, through which we engaged with twelve Roma youths from different settlements and with diverse backgrounds.

Roma youth, library as community space, Z-generation, face-to-face interview, marginalised social group

Előszó – a Roma Ösztöndíjprogramról

Az alábbi tanulmány a Budapest főváros által 2024 első félévére kiírt és a Romano Kher¹ szakmai felügyeletével megvalósuló Roma Ösztöndíjprogram időszaka alatt gyűjtött anyag alapján született. A roma ösztöndíj felsőfokú tanulmányokat folytató, nappali tagozatos roma hallgatók számára pályázható, és hármas célkitűzést fogalmaz meg: *„célja, hogy előmozdítsa a roma fiatalok kompetenciáinak fejlesztése és munkatapasztalat-szerzésének biztosítása által a roma nemzetiségű fiataloknak a közigazgatásban, illetve közszolgáltatás nyújtásával foglalkozó munkálattóknál való elhelyezkedését; előmozdítsa a felsőoktatásban részt vevő roma egyetemisták esélyegyenlőségét, értelmiségi, illetve magasan képzett szellemi tevékenység végzésével járó pályán való elhelyezkedését és megmaradását, a fogadó szervezetek számára rekrutációs bázist jelentsen.”*²

Az ösztöndíj keretében zajló kutatás fókuszában a roma fiatalok könyvtárhasználatára állt, amelyet több szempontból igyekeztünk körüljárni. A kutatás egyedisége és eredetisége abban áll, hogy ezt az egyébként nehezen megszólítható társadalmi csoportot közvetlenül el tudtuk érni. A könyvtárak és könyvtárosok számára fontos témákra, területekre úgy tudunk rákérdezni, hogy nem jelentkezt az a gyakori probléma, hogy az interjúalanyok igyekeznek kitalálni a „helyes” választ, vagy a számukra ismeretlen kutató előtt *„jól viselkednek”*. Ezt csak úgy lehetett elérni, hogy az ösztöndíjas – azaz egy roma fiatal – végzi az interjúztatást. Ez a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár mint fogadó intézmény számára is hatalmas lehetőség volt. Az ösztöndíjprogram elérte célját: mindkét fél számára értelmes és hasznos volt az együtt töltött időszak.

1. Bevezetés

Akár a nemzetközi, akár a hazai könyvtári törekvéseket vesszük számba, az esélyegyenlőség biztosítása, a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok ellátása, felzárkóztatásuk elősegítése évtizedek óta jelen van a szakmai célkitűzések között. Az IFLA 2015 októberében tette közzé stratégiáját az ENSZ 2030-as keretrendszerével összhangban. A 10. pont az egyenlőtlenségek csökkentése, amelyhez a könyvtárak két irányból járulhatnak hozzá:

1. Semleges és barátságos terek, amelyek a tanulást mindenki számára elérhetővé teszik, ideértve az olyan marginalizált csoportokat, mint a bevándorlók, a menekültek, a kisebbségek, az öslakosok és a fogyatékkal élő személyek.
2. Egyenlő hozzáférés az információhoz, amely támogatja a társadalmi, politikai és gazdasági befogadást.

Az IFLA Trend Report (2023 update) fogalmazványa a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése kapcsán: *„Mi is segíthetünk ebben a munkában: meg kell néznünk, hogy kik azok az emberek, akiket támogatunk, és megpróbáljuk kitalálni, hogy ki az, aki hiányzik, ezenfelül ki kell állnunk a marginalizált csoportok elismeréséért és a felhatalmazásáért, illetve általánosságban a megerősítésükért. A különböző elképzelésekre és tapasztalatokra nyitottan jobban meg tudunk felelni szükségleteknek, és jobban meg tudjuk oldani azokat a problémákat, amelyekkel a különböző helyzetű emberek szembesülnek. Aktívan kell dolgoznunk azon, hogy szűkítsük a társadalmi szakadékokat, és a könyvtárakat olyan helyé tegyük, ahol mindenki értékesnek és megbecsültnek érzi magát, és teljes mértékben ki tudja használni a könyvtárak nyújtotta lehetőségeket.”*³

A legnagyobb létszámú halmozottan hátrányos helyzetű társadalmi csoport Magyarországon a cigányság. *„A Máté-effektus, miszerint akinek kevés van, annak*

„A kutatás egyedisége és eredetisége abban áll, hogy ezt az egyébként nehezen megszólítható társadalmi csoportot közvetlenül el tudtuk érni.”

¹ <https://romanokher.hu/en/>
(Utolsó elérés: 2025.02.16.)

² <https://archiv.budapest.hu/Lapok/2023/roma-osztondijprogram-2024.aspx>
(Utolsó elérés: 2025.02.16.)

³ IFLA Trend Report Update 2023.
Elérhető: <https://repository.ifla.org/handle/20.500.14598/3233>
(Utolsó elérés: 2025. 03. 20.)

egyre kevesebb lesz, esetükben igen jól működik, mindig is gyenge fizikai és társadalmi esélyeik a rendszerváltás után tovább gyengültek. A lassan 700-800 ezer fős cigányság döntő többsége, akiket súlyos törésvonalak választanak el a nem romáktól, abszolút vesztese iskolának, munkaerőpiacnak, egészségügyi ellátásnak, állami újraelosztásnak és sok minden másnak. ... Iskolai szelekciójuk, képzettségi és foglalkoztatottsági hátrányaik, lakóhelyi szegregációjuk és az élet minden területén tetten érhető diszkriminációjuk együttesen hozzájárulnak létre és tartják fenn kikezdehetetlennek tetsző, mély és tartós kirekesztettségüket." (Farkas, 2017, p. 364–365) A társadalmi egyenlőtlenségek csökkentéséért elkötelezett könyvtár elméletileg biztonságos és vonzó tér lehetne a roma emberek számára, azonban a gyakorlatban ez a küldetés kevésbé valósul meg. Ahhoz képest, hogy mekkora előnnyel járna számukra a rendszeres könyvtárhasználat, a roma emberek csekély része veszi igénybe a szolgáltatásokat.

Kiindulópontunk volt, hogy a könyvtár a közösség által fenntartott társadalmi intézmény, mely a 21. századi változásokra folyamatosan reagálva alkalmazkodik használói igényeihez és szükségleteihez. A változásra adott válaszoknak két, egymást nem teljesen kizáró, ám mégis jól elkülönülő iránya van. Közös bennünk, hogy túllépnek a „könyvtár mint könyvek helye” koncepción, ezután azonban az egyik irány a könyvekben található információtartalom szolgáltatását helyezi középpontba – formájától függetlenül –, míg a másik a könyvtár közösségteremtő erejére épít.

A kutatás során arra voltunk kíváncsiak, hogy az általunk megkérdezett interjúalanyok mit gondolnak erről a két irányról.

Eredményeink ismertetése előtt azonban három rövid fejezetet szánunk a vonatkozó szakirodalom összefoglalásának, ami elengedhetetlen a kapott válaszok kontextusba helyezéséhez. A két 21. századi könyvtári trend ismertetését követően ezért röviden foglalkozunk a romák könyvtárhasználatáról született szakirodalommal, valamint a Z generáció tartalomfogyasztási szokásaival is – mivel interjúalanyaink Z generációs romák voltak.

A kutatás egy 6 hónapos esélyegyenlőségi ösztöndíjprogram keretén belül valósult meg. Nem egy „nagy mintás” felmérésről volt szó, statisztikai átlag semmilyen tekintetben nem számolható belőle. A kutatást egy társadalomtudományi szakra járó egyetemista hallgató végezte, akinek a könyvtár nem szakterülete, így nem volt előzetes tudása, koncepciója róla. Mégis, úgy gondoljuk, hogy a könyvtártudomány számára inspiráló és releváns állításokat tudunk tenni azáltal, hogy sikerült megszólítanunk egy köztudomásúan nehezen elérhető csoportot, amelytől autentikus válaszokat kaphattunk a bennünket érdeklő kérdésekre. Beszámolónk reményeink szerint alkalmas arra, hogy megnevezzen néhány olyan szempontot, amin érdemes gondolkodni, és akár pályázati keretek között, további kutatásokat indítson el a romák és a könyvtár viszonylatában.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1. Könyvtári trendek a 21. században: közösségi tér és tudásközpont

Az utóbbi évtizedekben a könyvtárak számos kihívással néztek szembe, a változó társadalmi környezet, valamint a technológiai fejlődés újabb és újabb stratégiákat követel.

A szakirodalom egy része a hagyományos könyvtári szerepből vezeti le a könyvtárak 21. századi feladatait is. E felfogásban a könyvtárak az információ és a tudás

„A társadalmi egyenlőtlenségek csökkentéséért elkötelezett könyvtár elméletileg biztonságos és vonzó tér lehetne a roma emberek számára, azonban a gyakorlatban ez a küldetés kevésbé valósul meg.”

őrzői és szolgáltatói, annak ellenére, hogy az információ formája és hordozója megváltozott. „A könyvtárak új szerepe a 21. században az, hogy felhasználók számára tanulási és tudásközpontok legyenek, valamint szellemi közkeincsek saját közösségeik számára, ahol – a kulcsfontosságú alapelvekből kölcsönzött kifejezéssel élve – az emberek és az ötletek kölcsönhatásba lépnek egymással a valós és a virtuális környezetben a tanulás bővítése és az új tudás létrehozásának elősegítése érdekében” (Khan, 2017). Agashe szerint, mivel tudástársadalomban élünk, a gazdaság működésének alapját az új eszmék terméké alakítása jelenti. Bár a könyvtárosok nem vesznek részt olyan tudásinnovációs folyamatokban, amik az ipari vállalatokat jellemzik, mégis, azzal, hogy a könyvtárak történelmi perspektívában dokumentálják a tudományági ismereteket és mindezt elérhetővé teszik a felhasználók számára, aktív részesei a tudásgazdaságnak. A könyvtárak tudásközponttá válása lényegbevágó (2021).

Szintén számos publikáció érvel amellett, hogy a könyvtárnak ki kell lépnie a könyvek tára szerepből, és olyan funkciókat kell felvállalnia, melyek a könyvtár hagyományos értelmezésében még nem voltak benne. „A könyvtár új felfogása nem helyként vagy gyűjteményként, hanem közösségi platformként tekint a könyvtárra – a tudás létrehozásának és megosztásának közösségi platformjaként. Ez több mint egyszerű retorikai váltás. Valódi hatással van arra, hogy a könyvtárak hogyan szervezik meg magukat és hogyan használják a technológiát” – fogalmaz R. David Lankes könyvtárosságról szóló könyvében (2012, p. 76). Egy másik tanulmány az angolul frappánsabban hangzó „less collection – more connection”, azaz „kisebb gyűjtemény – nagyobb kapcsolódás” elvét vallja, amin belül négy típusra hívja fel a figyelmet: (1) kapcsolat az emberek és az információ között: a könyvtár mint a tudásportál, (2) kapcsolat az emberek között: a könyvtár mint kapcsolat a közösségek között és a közösségen belül, (3) a könyvtár mint a társadalom szíve, valamint (4) kapcsolat az információforrások között (Polderman et al., 2019).

Érdekes és előremutató Roger E. Levien megközelítése, aki négy dimenzióban állít fel ellentétpárokat. Véleménye szerint a 21. században a könyvtári stratégiaalkotás azt jelenti, hogy minden könyvtárnak el kell helyeznie magát egy ezen ellentétpárok által kijelölt skálán. A skála két végpontja két szélsőség – azaz ezek megvalósulása nem reális és nem is kívánatos –, azonban az, hogy a két végpont között hol helyezkedik el, meghatározza a könyvtár küldetését, társadalmi szerepfelfogását, szakmai elköteleződését. Az első dimenzió a fizikai vs. virtuális könyvtár, a második az egyénekre vs. a közösségekre orientálódó könyvtár, a harmadik a gyűjteményközpontú vs. kreativitást serkentő könyvtár, a negyedik pedig a portálkönyvtár vs. archívumkönyvtár (Levien, 2011, p. 19-20).

Kutatásunkban arra is kíváncsiak voltunk, hogy az általunk megkérdezett roma fiatalok milyen szerepben látják, látnák szívesen a könyvtárat, ezért feltettünk kérdéseket a könyvtár közösségítő-funkciójára vonatkozólag, illetve azzal kapcsolatban is, hogy szerintük a könyvtárnak van-e feladata a digitális készségek oktatásában vagy a felzárkóztatásban – ez utóbbiakból következtetve a könyvtár tudásátadó, illetve tanulástámogató szerepére.

„Kutatásunkban arra is kíváncsiak voltunk, hogy az általunk megkérdezett roma fiatalok milyen szerepben látják, látnák szívesen a könyvtárat ...”

2.2. Romák a könyvtárban

Romák és a könyvtár témakörében 2004-ben – Péterfi Rita és Nagy Attila szerkesztésében – *A feladatra készülni kell* címmel született egy tanulmánykötet, amely a közkönyvtárak lehetőségeit járta körbe. Folytatásként a szerkesztőpáros megjelentette a *Hídszerepek* című könyvét 2008-ban, amely kifejezetten az iskolai könyvtárak oldaláról közelít – azonban ilyen terjedelemben azóta nem foglalkoz-

tak a témával. Mindkét kötet célja az volt, hogy feltárja a cigányság megszólításának lehetőségeit, illetve számba vegye a problémákat. A megjelent tanulmányok átfogó képet nyújtanak arról, hogy a roma közösségek milyen okokból alulreprezentáltak a könyvtárhasználók körében. A szociokulturális háttér csakúgy hatással van az olvasási és könyvtárhasználati szokásokra, mint az anyagi és infrastrukturális akadályok: a szegényebb régiókban, ahol a roma lakosság aránya magas, sokszor nincs könnyen elérhető könyvtári szolgáltatás, vagy az elérhető könyvtárak nem rendelkeznek megfelelő kínálat, infrastruktúrával.

Néhány megállapítás, ami jól keretezi kutatásunkat:

A könyvtárosok, amikor a „roma kérdés” ügyében tenni szeretnének, vagy az állománygyarapítás, vagy a programkínálat felől indulnak el.

„A cigány irodalom megismertetése és népszerűsítése terén tehát az első lépésünk a könyvtári cigány irodalmi különgyűjtemény létrehozása az alábbi szempontok figyelembevételével: a már megjelent és a folyamatosan megjelenő cigány irodalmi művek gyűjtése, a cigány szakértők által kiválasztott művek, a NAT ajánlása” (Szilágyi, 2004). A könyvtárosok kisebbségi nyelven (romani-lovári, beás) gyűjtenek irodalmat, meséket, verseket, valamint a cigányságról szóló történelmi, néprajzi, ritkábban szociológiai szakirodalmat is, mindent, amit csak el tudnak érni saját kereteiken belül. Tapasztalataik szerint ugyanakkor ennek a kihasználtsága csekély, a célcsoport nem igazán használja.

A programkínálat terén az elkötelezett könyvtárosok igyekeznek bevonzani és megszólítani a gyerekeket: „Könyvtárunk szerepet vállal a cigánygyerekek olvasóvá nevelésében, a továbbtanulók támogatásában, a cigány identitás erősítésében, s abban is, hogy tanulmányaik befejezésével, ne akarjanak feltétlenül asszimilálódni, s gondoljanak arra, hogy népüknek évtizedeket kell behozni, és az ő küldetésük az, hogy törődjenek a többiekkel” (Németh, 2008, p. 12).

Egy elhivatott könyvtáros közösség a probléma komplex kezelésére kidolgozta egy teljes körű felzárkóztató program tervét is Szabolcs-Szatmár-Bereg megyére vonatkoztatva: „Szükség van továbbá olyan mentálhigiénés programokra, amelyek elősegítik az egyének társadalmi és szociális beilleszkedését. Például jogi tanácsadás, orvosi tanácsadás, pszichológiai tanácsadás, háztartás-ökonomiai előadás stb., élő előadások, hangzó anyagok bemutatása – ismeretterjesztő filmek bemutatása.” (Vraukóné, 2004, p. 104)

Kardos Ferenc írása a nagykanizsai cigányság oldaláról vizsgálja a kérdést, ebből most csak egy állítást ragadnánk ki, miszerint a roma embereket a könyvtárhasználatától visszatartja egyfajta küszöbfélelem: „A roma közösségben élő ember, amikor először lépi át egyedül a könyvtár küszöbét, sok esetben szorongva teszi azt. Ismeretlen, »idegen« világba lép be, olyanba, ahol mindenki többet tud nála. Ezek a félelmek, szorongások, melyek egy-egy könyvtári szolgáltatással vagy magával a könyvtárba lépéssel járnak együtt (a könyvtár küszöbének átlépésével stresszt okozva), s akkor tűnnek el, amikor már otthonossá válik a könyvtár, amikor már nemcsak lábaival, hanem lelki szempontból is átlépte a könyvtár küszöbét” (Kardos, 2004, p. 206).

2.3. A Z generáció és az olvasás

Interjúalanyaink másik fontos jellemzője etnikai származásukon túl, hogy a Z generáció tagjai. A Z generáció sajátosságairól már több könyvtárnyi szakirodalom is született (Tari, 2011; Steigervald, 2020; Bereczki, 2022), jelen kutatás szempontjából két dolgot érdemes kiemelni. Az egyik, hogy ez a generáció szabadidejének nagy részét az interneten tölti: összességében napi 6-8 órát, hétvégén még többet szán online szórakozásra, ismeretszerzésre. „2011-ben még 50% alatt maradt azok ará-

„Interjúalanyaink másik fontos jellemzője etnikai származásukon túl, hogy a Z generáció tagjai.”

nya, akik naponta több órán át interneteztek, mert a többség ennél kevesebbet ült gép elé (sőt 20% esetében ez csak hetente vagy ritkábban fordult elő). Egy évtized alatt ez sokat változott, így már a kérdést is más válaszlehetőségekkel kellett feltenni. A kutatásunk idejére már alig haladta meg a 10%-ot azok aránya, akik napi több óránál kevesebbet, illetve ritkábban használták a netet. A digitális generáció formálódása azt is jelenti, hogy ezt a többlet-időt valamtől el kell vonni. Ezen idő-átcsoportosításoknak áldozatul eshetnek az olvasás hagyományos formái” (Bozsó et al., 2024, p. 33).

A fenti idézet végkövetkeztetése vezet át a másik, kutatásunk szempontjából fontos jellemzőhöz, hogy az egyre növekvő online jelenlét hogyan érinti az olvasási szokásokat – és szűkebben a könyv- és könyvtárhazsználátot e generáció esetén. Gombos Péter szerint – aki a FSZEK 2019-es kutatását vette alapul – az összefüggés fordítottan arányos: minél több időt tölt valaki online, annál kevésbé fog könyvet venni a kezébe. „Az internethasználat (telefonhasználat) és az olvasási kedv összefüggése egészen egyértelműen megmutatkozik az eredményekből. Azok közül, akik folyamatosan online vannak, 57,7% egyetlen könyvet sem olvasott el a megelőző egy évben” (Gombos, 2019, p. 174).

A könyvolvasás mint szabadidő-eltöltési forma az elérhető kutatások szerint az utolsó helyek egyikére szorult vissza, és hasonló a helyzet, ha az információszerzés lehetséges formáira gondolunk. A mai fiatalok többsége számára ugyanis a könyv túl lassan és nehezen befogadható, ezért akár szórakozásról, akár tudásról van szó, más formákhoz nyúlnak: „Hogy milyen tartalmakat fogyaszt a Z generáció? Magas ingerküszöbű, és egyszerűen fogyasztható tartalmakat. Lehet film, rövid videó, zene. Minden, aminek a befogadása nem hosszú és nehézkes. A kutatások szerint három másodperc van arra, hogy megragadjuk a figyelmüket. Ha ez nem történik meg, elvesztettük őket, és továbbmennek. Ha sikerül, akkor körülbelül 2,5-3 percünk van arra, hogy elmondjunk nekik valami fontosat.”⁴

Tavaly, 2024-ben azonban megjelent egy kutatás, miszerint a Z generáció egyre több könyvet olvas, és ezt a hírt számos orgánum felkapta. Mi magyarázhatja ezt az ellentmondást? Véleményünk szerint az, hogy ezen fiatalok számára a könyvolvasás szubkulturális jellegű és szerveződésű. Így gondolkodnak azok a fiatalok is, akik e szubkultúra részei, és azok a fiatalok is, akik nem olvasnak könyveket. A szubkultúra definíciója éppen az, hogy tagjai sajátos, a társadalom nagy részétől eltérő értékeket képviselnek – a könyvek szeretete így válik számukra identitásképző erővé, ami megkülönbözteti őket a társadalmi többségtől, akik nem olvasnak. Egy adott ifjúsági szubkultúra mérete a folyamatosan változó társadalmi valóság következtében csökkenhet és nőhet is – a könyvtárak stratégiaalkotásába ezt a hullámmást is bele lehet kalkulálni – de tanulmányunk most nem erre reagál, hanem a Z generáció általános attitűdjére.

A felnövekvő generációk körében a könyvek elolvasásához szükséges figyelem és koncentráció csökkenésével párhuzamosan ugyanis az írásbeliség szerepe is egyre csökken: elmondható, hogy a többségi, középosztálybeli – tehát nem-hátrányos helyzetű – fiatalok sem az írott szöveg feldolgozásából nyerik a mindennapi életükhöz szükséges információkat: „A Z és az Alfa generáció tagjainak kommunikációs struktúráiban nemigen van jelen az elmélyült olvasás (deep reading) lehetséges tere. Ugyanis ők sokkal inkább tömörítő képi tartalmak formájában, illetve többirányú, szimultán hipertextusokat mozgósító nyelvi regiszterekkel (az irodalmi, köznyelvi regiszterek, az angol nyelvi trendek, valamint a szleng keverésével) kommunikálnak. Egészen más nyelvet beszélnek tehát, mint a megelőző generációk, hiszen (nyelvi) kogníciójukat megelőzi a képi sémák bevésődése, amit csupán később követ a nyelvi, írott vagy olvasott formák megismerése” (Néma, 2023, p. 103).

„A mai fiatalok többsége számára ugyanis a könyv túl lassan és nehezen befogadható, ezért akár szórakozásról, akár tudásról van szó, más formákhoz nyúlnak ...”

⁴ Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár (DFMK) által szervezett országos szakmai nap: A Z generáció a digitális térben olvas (Zalamedia) Elérhető: <https://www.zalamedia.hu/vezeto-hirek/olvass/a-z-generacio-a-digitalis-terben-olvas> (Utolsó elérés: 2025.03.20)

3. A kutatás

Az ösztöndíj keretében végzett pilot kutatás hipotézise – részben a kutató diák saját tapasztalata, részben az általa feldolgozott szakirodalom alapján –, hogy a hagyományos könyvtári szolgáltatások a roma népesség számára nem vonzóak, ugyanakkor az új könyvtári szolgáltatások azok lehetnek. Ezért szerettük volna megtudni, hogy a roma fiatalok hogyan viszonyulnak a könyvtárhoz mint közösségi térhez, illetve a könyvtár mint tudásközpont megközelítéshez.

3.1. A kutatás módszere

Kutatásunkhoz egy kvalitatív módszert, az interjúzást választottuk. Nehezen elérhető társadalmi csoportok kutatásához, illetve olyan témák esetén, amelyekről nem biztos, hogy van tudatosan végiggondolt véleménye a megkérdezetteknek, az interjú előnyösebb a kérdőíves adatfelvételnél: „Lehetséges, hogy amit tudni akarunk, az nagyon komplex, esetleg még az interjúalanyok fejében sincs világosan megfogalmazva. Ennélfogva nem lesznek képesek a rövid, standardizált kérdésekre ezeket artikulálni” (Mason, 2005, p. 53). Az interjú lehetőséget ad személyes kapcsolat kialakítására, ami nagyon fontos tényező a bizalmatlan vagy marginalizált csoportok esetében – mint például a romák. A kérdések a konkrét interjúalanyhoz igazíthatók, ami lehetővé teszi a kulturális vagy nyelvi különbségek figyelembevételét – ami a mi kutatásunkban nagy súllyal esett a latba, hiszen a kutató is a hátrányos helyzetű csoport tagja. A módszer további előnye, hogy a személyes interjúk révén az egyéni tapasztalatok, érzések, ellenállások és motivációk feltárhatók, amiket máshogy nem lehetne megismerni.

Az interjúk során ráhangolódás céljából először a hagyományos könyvtári szolgáltatásokra vonatkozó kérdéseket tettük fel: ismerik-e ezeket, érdeklődnek-e irántuk? Ezt követte a saját élményanyagra vonatkozó blokk, ami rákérdezett a könyvtárba járáshoz kapcsolódó gyerekkori élményeikre, valamint a jelenlegi viszonyukra. Ezek után tértünk rá a könyvtári stratégiákat firtató kérdésekre: először a közösségi térről, majd a könyvtár digitális képességfejlesztő szerepéről beszélgettünk a fiatalokkal.

3.2. Az interjúalanyok jellemzői, kiválasztásuk szempontjai

Kutatásunk jellegzetessége, hogy nem csak könyvtárhasználó fiatalokat kérdeztünk meg. A kutatásban részt vett fiatalok két csoportra oszthatók. Az első csoportba három alap- és két mesterszakos egyetemista – két 22 éves, két 23 és egy 27 éves – fiatal tartozott, lakóhely szerint két budapesti, egy salgótarjáni és egy sóshartyáni volt. A nemzetiségükön túl közös tulajdonságuk, hogy szegény környékről és családból származnak. Az interjúk célja annak megválaszolása volt, hogy ők mint leendő roma értelmiségiek hogyan látják a könyvtár szerepét, jövőjét. Nekik mit jelent a könyvtár, mi jut eszükbe róla, és milyen élményeik voltak, vannak a könyvtárral kapcsolatban. Érték-e őket hátrányok amiatt, mert könyvtárba jártak, és hogy volt-e szerepe a könyvtárnak abban, hogy eljutottak az egyetemig.

A második csoportot öt olyan fiatal alkotta, akik már jelen vannak a munkaerőpiacon (egy 21 éves és négy 24 éves). A végzettségüket tekintve érettségivel, valamint technikus, illetve szakmunkás-képesítéssel rendelkeznek. Szintén valamennyien szegény családból származnak. Közös pont, hogy gyerekkorukban sokat jártak könyvtárba, páran egymást is onnan ismerik. Számukra a könyvtár

„Kutatásunk jellegzetessége, hogy nem csak könyvtárhasználó fiatalokat kérdeztünk meg.”

szabadidős teret jelent, de többen olyan helyként tekintenek rá, ahol a gyerek legalább felügyelet alatt áll, amíg a szülők dolgoznak.

3.3. Kutatásunk eredményei

Az interjú a második csoportnál jóval kevesebb ideig tartott, mint az egyetemista csoportnál, ami részben magyarázható azzal is, hogy régen használták a könyvtárat, illetve nem is szoktak beszélni róla. A válaszokból kiderül, hogy a csoport tagjainak egyöntetűen pozitív élményük volt a könyvtárról. Gyerekkorukban 9-10 évesen jártak utoljára rendszeresen könyvtárba, még hozzá a számítógépes játékok miatt, mert csak a könyvtárban jutottak hozzá. Átlagosan 13-14 éves korukban voltak utoljára könyvtárban, utána már otthon is elérhetővé vált a saját számítógép. Azok a megkérdezett fiatalok, akik nem egyetemisták, az olvasásban látnák a könyvtár szerepét, ami viszont a mindennapjaiknak nem része.

Az olvasási szokásaik nagyban eltérnek az első csoporttól. A könyvolvasás nem jellemző, utoljára csak az iskolai kötelező olvasmányokat olvasták el. Napjainkban az olvasás elsősorban a képernyőről történik, viszont jellemző, hogy újságot is olvasnak, bár ez nagyon csekély a telefonon történő olvasáshoz képest. Annak tekintetében, hogy mit olvasnak, volt eltérés, de a közös pontot a hírek jelentették, ezenkívül hétköznapi témákkal kapcsolatban, szakmájukhoz köthető dolgokról olvasnak az interneten. Elmondható, hogy a könyvtár mindenkinél egy pozitív élmény volt. A családjukban vannak, akik napjainkban is járnak rendszeresen könyvtárba, de ez nincs hatással a vizsgált alanyok könyvtárba járási szokásaira.

A kutatás ráhangoló kérdései közül az egyik az volt, hogy a fiatalok jártak-e valaha könyvtárban, és ha igen, milyen élményeket szereztek ott. A roma fiataloknak egyöntetűen pozitív élményük volt a könyvtárról, de 9-10 évesen jártak csak rendszeresen, a számítógépes játékok miatt, 13-14 éves korukban voltak könyvtárban utoljára. Következő kérdésünkre, ami arra vonatkozott, hogy miért nem járnak most könyvtárba, egyértelmű volt a válasz: azért nem, mert ahogy a család saját számítógépéhez jutott, nem volt már szükségük rá. Azok a megkérdezett fiatalok, akik nem egyetemisták, az olvasásban látnák a könyvtár szerepét, ami viszont a mindennapjaiknak nem része.

„Hát nem tudom, nem az én világom, aztán azért nincs ott semmi, ami engem érdekelne.” (B. B.)

„Hát mert nem érdekel már, gép miatt jártam régen is, már van itthon, szóval ezért, meg hát a könyvek annyira nem érdekelnek.” (L. G.)

„Hát nem nagyon érdekel, meg most már dolgozok, építgetem az életem, aztán nem nagyon fér bele.” (L. D.)

Az egyetemre járó fiatalok közül ketten is azt a választ fogalmazták meg, hogy azért nem járnak ma már városi könyvtárba, mert alapvetően a tanuláshoz szükséges szakirodalmat szereznék be onnan, viszont:

„... a suliban meg mindent elküldenek nekünk, vagy ha nem, akkor meg az iskolai könyvtárban vannak meg a szakirodalmak.” (S. J.)

„Hát mert ha interneten elérhető – ingyenesen, teszem hozzá –, akkor nem megyek azért be a városba, nem utazok ezért, ráadásul a tanáraink mindig elküldik az adott szakirodalmakat...” (B. N.)

„Én nem szeretem, ha tömve van a könyvtár, mint pl. a Szabó Ervinbe rengetegen vannak, és engem ez zavart egy kicsit.” (S. J.)

„Azok a megkérdezett fiatalok, akik nem egyetemisták, az olvasásban látnák a könyvtár szerepét, ami viszont a mindennapjaiknak nem része.”

3.4. Többségi társadalom és a romák

Ahogy bevezetőnkben megfogalmaztuk: a városi könyvtárak viszonylag nehezen érik el a roma népességet. Bár az etnikai háttérre vonatkozó adatok gyűjtése nem lehetséges, általános tapasztalata a szakmának, hogy a beiratkozott olvasók között nagyon kevés a cigány származású. Interjúalanyainkat megkérdeztük egyrészt arról, hogy szerintük miért alakult ez így, miért járnak kevesen ebből a kisebbségi társadalmi csoportból – másrészt arról, hogy szerintük a többségi társadalom mit gondol erről a kérdésről.

A többségi társadalom véleményét a roma népesség könyvtárba járásával kapcsolatban a megkérdezett fiatalok előítéletesnek gondolják. Ennél a kérdésnél természetesen óvatosan kell eljárunk, hiszen arra vonatkozott, hogy az alany mit gondol arról, hogy egy másik társadalmi csoport mit gondol. Ez tehát egy többszörösen, több személyen átszűrt, szubjektív vélemény, nem a tényekre és nem is megélt tapasztalatokra kérdeztünk rá – bár utóbbiak látens formálhatják a válaszadó nézőpontját. Mégis érdemes ennek a mélyére nézni, mert mindenkinek határozott álláspontja volt ezzel kapcsolatban, tehát véleményük releváns szempont lehet a könyvtárba járás/nem járás motivációit tekintve.

Arra a kérdésre szerintük a többségi társadalom mit gondol, miért nem járnak a romák könyvtárba, a következő érdekes válaszok születtek:

„Szerintem a nem roma társadalom talán úgy gondolja, hogy a roma közösség kevesebb hangsúlyt fektet az oktatásra és a könyvtárakban való jelenlétre. Az előítéletek miatt azt is feltételezhetik, hogy nincs érdeklődés az olvasás, a könyvek vagy a tanulás iránt. Az igazság az, hogy sok roma számára az internet könnyebben elérhető és kényelmesebb, mint a könyvtárba járás. A tapasztalataim alapján sokan nem érzik magukat kényelmesen a könyvtárban, mert nem biztosak benne, hogy szívesen látják őket, elég csak egy rossz élmény vagy eset, és már nem is lesz kedve oda menni többet, főleg ha gyerekként éli ezt meg.” (S. J.)

„Hú, hát szerintem azért, mert azt hiszik, hogy buták, nem oda valóak, olvasni se tudnak, meg lopnak még könyveket is, nem viszik vissza a könyveket, ilyenek... nem tudnak viselkedni ott sem... szóval szerintem ezeket hihetik.” (N. F.)

„Hát mert alaptól sok roma hátrányból indul a téren, hogy otthonról nincsen meg a kulturális tőke, ugyanúgy mint a színházba vagy bármilyen kulturális helyszínről beszélünk, nem hallják otthon. Vagyis ha azt hallják már a szülőktől is, hogy ők se jártak, akkor ők se fognak nagy valószínűséggel járni. De erről sokat lehetne beszélni, de szerintem ez az egyik fő oka. Meg hát ugye mivel sokan aprófalvakban élnek, ahol könyvtár sincs, ott azért nagyon nehéz eljutni is könyvtárba.” (J. B.)

Ehhez kapcsolódott a kérdés, hogy az interjúalany szerint miért jár kevés roma a könyvtárba. A két kérdést egymás után tettük fel, hogy ezzel is segítsük a saját vélemény kifejtését. Volt, aki egyetértett azzal az állásponttal, hogy kevesebb roma jár könyvtárba, amelynek hátterében az eltérő kultúrát, valamint a rendelkezésre álló információ hiányát és a fizikai elérhetetlenséget – vagy a többségi társadalom vélt vagy valós reakcióját jelölték meg.

„Itt szerintem más a kultúra, mások a művelődési szokások. ... Hogyha lenne például cigány könyvtár, az mondjuk lehet, hogy sokat dobna a helyze-

„A többségi társadalom véleményét a roma népesség könyvtárba járásával kapcsolatban a megkérdezett fiatalok előítéletesnek gondolják.”

ten. Amíg nincsenek meg ezek az intézmények, addig szerintem nem fognak többen járni." (S. J.)

„Nincsen elmondva nekik, hogy milyen hasznos tud lenni egy könyvtár, nincs ki elmondja nekik, nincs meg az a közeg, ami el tudná [mondani] nekik. Vagyis megvan, de nekik nem hisznek. Én Ózdon rengeteg tehetséges gyereket láttam, de hát leragadtak a környezetük miatt, mert nincs meg a kulturális tőkéjük, valamint kevesebb a számuk azoknak a romáknak, akik számára releváns tudna lenni egy könyvtár, pl. felsőoktatásban tanulók száma. Meg szerintem, ha valaki ki akar törni, akkor az internet a legnagyobb segítség, nem a könyvtár." (B. L.)

„Hát részben amit említettem, hogy a lehetőség nincs meg. Mert szerintem több roma járna, de lehetőség hiányában... és itt arra gondolok, hogy ugye kevés könyvtár van falvakba. Meg az is ide tartozik, hogy mivel romák, ha nem visznek vissza egy könyvet, akkor rájuk sül a sztereotípa. Vagyis azt érzik aztán. Ez is igazából egy negatív élmény, és szerintem nekik ez elég, hogy többet ne járjanak." (J. B.)

Mások viszont úgy gondolják, hogy bár kevés roma jár könyvtárba, a többségi társadalomból is csak kevesen, ezért ez a különbség nem igazán éles vagy releváns.

„Kevesebben is vannak, meg hát szerintem alaptól nem nagyon járnak már az emberek könyvtárba, nemigen látok mozgást arrafelé." (B. B.)

„Nem jár kevesebb – szerintem se." (L. M.)

Két fiatal viszont nem értett egyet a kérdésfeltevéssel, vidéki, falusi gyerekként ők nem azt tapasztalták, hogy kevesebb roma jár a könyvtárba, mint nem roma, sőt.

„Szerintem ez nem állja meg a helyét, amikor mi jártunk, akkor kb. csak cigányok jártak gépezni." (L. G.)

„Hát én, amikor jártam, sokan mentünk, kb. háromnegyede cigány volt, szóval én nem ezt tapasztaltam. Többségében cigányok voltak ott, főleg gyerekek." (L. D.)

Ez felvetheti azt a kérdést, hogy van-e értelme eltérő stratégiát kidolgozni a városi és a falusi könyvtáraknak a roma fiatalok elérése céljából. Nagyobb esélye van-e a könyvtári rendszernek e társadalmi csoport elérésére kistélepüléseken, mint a nagyvárosokban?

3.5. Mit tud nyújtani egy városi könyvtár mint közösségi tér?

A közösségi tér szóhasználat az interjúalanyok számára értelmezhetetlen volt, ezért a kérdést módosítottuk arra, hogy milyen szabadidős tevékenységet tudnának elképzelni a fiatalok, amit a könyvtárban végeznének – illetve milyen nem. A szakirodalomban megjelenő lehetséges új könyvtári szerepek mint találkozások, beszélgetések tere és ezáltal a közösségépítés helyszíne az általunk megkérdezett roma fiatalok számára idegenül hatottak, nem igazán tudják a könyvtárat ilyen funkcióban elképzelni, és nem is gondolják, hogy törekedni kellene rá. A könyvtár számukra egyértelműen a csend és a nyugalom, a tanulás és az olvasás szigete, így a közösségi tevékenységek közül maximum a közös olvasás jöhet szóba.

„Én nem tudom azt elképzelni, hogy úgy, mint egy parkba, leüljek, mert egyszerűen nem arra való. Most a terembe leültök négyen-öten egy asztalhoz, padhoz, melletted ugyanúgy ül, aki tanulna."

„A könyvtár számukra egyértelműen a csend és a nyugalom, a tanulás és az olvasás szigete, így a közösségi tevékenységek közül maximum a közös olvasás jöhet szóba."

„Én nem tartom valószínűnek azt, hogy ott találkozzak másokkal, én inkább más helyet választanék. Érted, megvan az az atmoszférája, hogy a könyvtár az könyvtár, a kávézó kávézó, a park park vagy egyéb más. Tudod, meg hát ott olyan hú de sok mindent nem tudsz csinálni.” (S. J.)

„Hát tudok ott emberekkel találkozni, de én nem szoktam úgy, célirányosan megyek, de nyilván a könyvklubok például vagy egyéb közösségek tudnak ott alakulni a közös érdeklődés miatt. De szerintem úgy random ismerkedni vagy ilyesmi, arra nem való, arra ott a kávézó vagy más helyek.” (J. B.)

„Hát igazából lehetőséget ad arra, hogy hasonló emberekkel találkozz, hasonló téma iránt érdeklődő emberekkel találkozz, mint amilyen témában te érdeklődsz. Ebből kifolyólag szülehetnek barátságok vagy párok kapcsolatok is akár, de hogy alapjáraton nem nyújt olyan sok lehetőséget, mert a könyvtárba azért mész, hogy tanuljál vagy olvassál.” (R. O.)

„Inkább tanulni jár az ember, mintsem barátokkal találkozni, én is tanulni mentem oda a barátnőmmel. Néha, ha szórakozni akartunk, akkor kávézó, vagy kiültünk a parkba.” (N. F.)

„Közösségi térként szerintem könyvolvasás, illetve ott a helybeli könyv felhasználása közben nem tartom feltétlenül jó közösségi térnek a könyvtárakat. A korábban említett képzések miatt, illetve programok miatt térként is szolgál, de ezt én úgy tudnám elképzelni, hogy el vannak szeparálva egymástól ezek a terek.” (B. L.)

Álláspontjuk azért is figyelemre méltó, mert a könyvtár mint közösségi tér éppen arra nyújtana lehetőséget, hogy eltérő társadalmi helyzetű emberek találkozzanak egymással, megteremtve az érdemi kapcsolatfelvétel lehetőségét ezen csoportok között.

3.6. Digitális tartalomfogyasztási szokások és digitális képességek

Mint a Z generációs fiatalok általában, az általunk megkérdezett roma fiatalok is főként – és szinte kizárólagosan – az online térből szerzik az információikat. A könyvtárra nem tekintenek információforrásként – magukra a könyvekre sem, de az online könyvtári tájékoztatás lehetőségére sem. Arra a kérdésre, hogy: „Ha valami mélyebben érdekel, akkor hol jársz utána?” – egyértelműen az internetes keresőket jelölték meg válaszul.

„YouTube-on nézek videót róla, vagy Wikipédia, vagy bármi, ami hiteles.” (J. B.)

„Általában a Google-t meg YouTube-ot használom, de van néha olyan eset, hogy az Instagramon egy, a témával foglalkozó oldalt keresek fel elsők egy aktuális ügy miatt.” (B. L.)

„Ha tájékozódni kell, akkor mindenképp szakoldalakat keresek fel, és ezeken igazából értékelések alapján nézek utána, hogy ott lehet látni, hogy milyen értékelések vannak adott kommenteken vagy bejegyzéseket. De vannak erre külön ilyen oldalak is, ilyen szakmai oldalak, szóval YouTube-csatornák is, rengeteg van. De ha ilyen nagyon basic probléma, például sulis, akkor Wikipédia, ha meg ilyen kicsit mélyebbre ásós, akkor nyilván ilyen ugye a Google-nek van egy ilyen tudós keresője, ahol ilyen tanulmányokat keres, és akkor ott. Vagy tényleg YouTube-on videók formájában vagy podcastek formájában, azokat meghallgattam, és úgy.” (S. J.)

„A könyvtárra nem tekintenek információforrásként - magukra a könyvekre sem, de az online könyvtári tájékoztatás lehetőségére sem.”

Mivel gyerekkoruktól – 7-8 éves koruktól – aktívan használják a számítógépet és a mobiltelefont, hiába számítanak hátrányos helyzetű társadalmi csoportnak, nekik nincs kifejezetten szükségük a digitális készségek fejlesztésére. Ugyanakkor a cigányság egészének véleményük szerint lenne, és erre a feladatra a könyvtárt többnyire alkalmasnak is látják: az alábbi válaszok a „Van-e szerepe a könyvtárnak a felzárkóztatásban?” kérdésre egyértelmű pozitív visszajelzést adtak.

„Hát szerintem is van, magamból kiindulva, én ott tanultam meg használni a gépet, szóval van, igen.” (B. B.)

„... a könyvtár, az régen volt ennek a megfelelő helye, átalakult a technika is. Tényleg jól felgyorsult a világ, most a könyvtár meg, be kell menni... ez le van maradva, a könyvtár szerintem.” (S. J.)

„Ha nem is könyveket olvasva zárkóztat fel, de amit nyújt, a tanfolyamok, úgy fel tud. Ugye a gépes tanfolyamok – szerintem ezek hasznosak.” (N. F.)

„Hát mindenképp egy alapot tud adni, egy intézményt és eszközöket, de szerintem erre a könyvtár nem teljesen jó. Vagyis itt inkább önszorgalomból tudsz tanulni és olvasni, viszont ha ugye hátrányból indulsz, sok dolgot el kell magyarázni, ez meg ugye a tanárok feladata lenne.” (J. B.)

„Van szerintem, igen, sok újat tud adni, itt gondolok az internetre és a géphasználatra, az egy szegénynek jól jön, szóval van.” (B. N.)

A digitális jártassággal kapcsolatos kérdések során a város-vidék törésvonalon túl a generációs különbség is megjelenik a személyes interjúkban: úgy gondolják, hogy az idősebb roma népességnek szüksége volna képzésekre. Viszont az életkori határt nem a nyugdíjas korosztálynál húzzák meg, hanem nagyjából 50 (!) évnél.

További érdekes eredménye a kutatásnak, hogy a megkérdezett fiatalok szerint a digitális írástudatlanság nem a romasághoz, hanem a szegénységhez kötődik, ergo ezeket a tanfolyamokat szerintük nemcsak a romáknak, hanem általában a szegényeknek kellene szervezni. Nem gondolják, hogy a romák hátrányosabb helyzetben lennének a többségi társadalomhoz képest a digitális készségek terén – maximum annyiban, amennyiben arányaiban több köztük a rászoruló, mint a többségi társadalomban.

4. Összegzés

„A cigány gyerekek nyelvi hátrányát, iskolai sikertelenségének egyik meghatározó elemét közismerten ... a könyv és a képi információ hiánya okozza, ám ez az iskola-rendszer által az oktathatósághoz előzetesen elvárt ismeret nem egyszerűen a cigány gyerekek életéből hiányzik, hanem egészében a cigány kultúrából, kultúrákból, illetve valamivel pontosabban – és talán tisztességesebben – nem része ezeknek. ... S amíg nem része e kultúrának/kultúráknak a könyv és a belőle nyerhető információ, a könyvtár/könyvtárak részéről e közösségek – véleményem szerint legalábbis – megközelíthetetlenek” (Landauer, 2004, p. 69).

Landauer Attila megállapítása jól jellemezte a könyvtárak lehetőségeit a romák kulturális integrációja kapcsán a kétezres évek elején. Amíg a könyvtár kizárólagosan a könyvekkel és az olvasással egyenlő, addig a cigányság többsége bizonyos távolságtartással kezeli, mert a kultúrájuk sokkal inkább épül a verbalításra és a képiségre, mint az írásbeliségre. Ez a kettős változás azonban – tehát egyrésztől azok a könyvtárszakmai trendek, amelyek szerint nyitni kell az írott

„... a megkérdezett fiatalok szerint a digitális írástudatlanság nem a romasághoz, hanem a szegénységhez kötődik, ...”

információk közvetítéséről a bármilyen formában elérhető információk közvetítésére; másrészt az esztétikai fordulat következtében megerősödő képiség szerepe a Z generáció életében az írással és olvasással szemben – új lehetőséget kínál a romák, azon belül is a roma fiatalok megszólítására és speciális szolgáltatások fejlesztésére.

Kutatásunk alapján a könyvtár a fiatal roma népességet nem különböző etnikai jellegű programokkal tudja leginkább becsábítani használói közé, és ennek két oka van. Egyrészt az általuk adott válaszokból az derül ki, hogy ezen fiatalok identitásában a „Z generációs fiatal” identitás sokkal inkább megjelenik, mint a romaság. A válaszoknál ők egy „tipikus fiatal” szemével nézik a könyvtárat, és egy „átlag fiatal” mondja el a véleményét a felvetett kérdések során. Másrészt ezek a fiatalok a könyvtárat még hagyományos szerepével azonosítják – bár ezzel Tóth Máté kutatása szerint nincsenek egyedül: „A könyvtárat ... mindenképpen egy könyves helyként definiálhatjuk, amelynek legfontosabb jellemzője, hogy onnan olvasnivalót lehet kölcsönözni. ... Ugyan tény, hogy a Gereben Ferenc által leírt többdimenziós könyvtárhasználat az általános, az olvasók szemében a könyvtár továbbra is elsősorban az olvasásról szól” (2022, p. 71). Ennek megfelelően a társadalmi integrációt személyes jelenléttel megvalósító közösségi tér koncepció nem vonzó számukra.

A digitális előretörés ugyanakkor lehetőséget nyújt arra, hogy elérjük a roma fiatalokat, hiszen saját bevallásuk szerint igénylik az információt, és használják is az online technológiát. Így, ha meg szeretnénk őket szólítani, akkor személyre szabott tartalmakkal tudjuk elősegíteni az integrációjukat: a rugalmas és otthonról is elérhető szolgáltatások fejlesztése, a digitalizálás és a digitális tartalom előállítása, majd ezek megfelelő promóciója a közösségi platformokon keresztül sikeres út lehet.

Felhasznált és ajánlott forrás

Agashe, A. T. (2021) *Libraries as Knowledge Centers in IJCRT*, IJCRT, 9 (2), p. 4726–4731. Elérhető: <https://ijcrt.org/papers/IJCRT2102571.pdf> (Utolsó elérés: 2025. 02. 16.)

Bozsó, R. O., Patkósné Hanesz, A., Urbanik, T. (2024) *eZ a generáció ugyanaZ? Szegedi fiatalok olvasási szokásainak változásai egy évtized alatt*, Közösségi Kapcsolódások – tanulmányok kultúráról és oktatásról, 4(1), p. 31–44. <https://doi.org/10.14232/kapocs.2024.1.31-44>

Bereczki, E. (2022) *A rejtélyes Z generáció: együttműködés a mai tizen- és huszonévesekkel*, HVG, Budapest. ISBN: 978-963-565-379-9

Farkas, Zs. (2017) *Mozaikok a „cigányság ügyének” rendszerváltás utáni 25 évéből*. In: Ferge, Zs. (2017) *Magyar társadalom- és szociálpolitika, 1990–2015*, p. 364–386, Osiris, Budapest. ISBN: 978-963-276-283-8

Gombos, P. (2019) *A digitális generáció olvasási szokásai – a 2017-es reprezentatív olvasásfelmérés tapasztalatai*. In: Baráthné Hajdú, Á., Béres, J. (szerk.) *Olvasásfejlesztés könyvtári környezetben: Módszertani kötetek 2.*, p. 149–191. Elérhető: <https://mek.oszk.hu/20600/20671/20671.pdf> (Utolsó elérés: 2025. 02. 14.)

Kardos, F. (2004) *Romák a könyvtárban – könyvtár a magyarországi roma kultúrában*. In: Nagy, A., Péterfi, R. (2004) *A feladatra készülni kell: a cigányság kulturális beilleszkedése és a közkönyvtár*, p. 175–226, OSZK, Gondolat, Budapest. ISBN: 978-963-200-486-0

Khan, J. (2017) *Role of Libraries in 21st Century*, Continental Journal of Information Technology, 10(1), p. 10–18. <https://doi.org/10.5281/zenodo.918303>

Lankes, R. (2012) *The atlas of new librarianship*, MIT Press. ISBN: 978-0-262-30008-7

Landauer A. (2004) *Peremhelyzetben, avagy Budapesti XVI. kerület és Kerepes*. Elérhető: chrome-extension://efaidnbnmn-nibpcajpcglclefindmkaj/https://palheidfogel.gportal.hu/portal/palheidfogel/upload/438951_1365861746_02328.pdf (Utolsó elérés: 2025. 02. 14.)

Levien, R. E. (2011) *Confronting the Future: Strategic Visions for the 21st-Century Public Library* (Policy Brief No. 4; p. 34). ALA Office for Information Technology Policy. Elérhető: https://www.ala.org/sites/default/files/advocacy/content/advleg/pp/pub/policy/confronting_the_futu.pdf (Utolsó elérés: 2025. 02. 14.)

Mason, J. (2005) *Kvalitatív kutatás*, József Műhely Kiadó, Budapest. ISBN: 978-963-7052-07-1

Nagy, A., Péterfi, R. (2004) *A feladatra készülni kell: a cigányság kulturális beilleszkedése és a közkönyvtár*, Könyvtári Figyelő, 2. Elérhető: https://epa.oszk.hu/00100/00143/00048/nagy_a.html (Utolsó elérés: 2025. 02. 14.)

Nagy, A., Péterfi, R. (szerk.) (2008) *Hídszerepek. Cigány integrációs kérdések*, OSZK, Gondolat, Budapest. ISBN: 978-963-200-553-9

Néma, J. (2023) *Szemponatok a megváltozott olvasási szokások oktatási integrációjához a generációkutatás tükrében*, Új Pedagógiai Szemle, 73. 01–02., p. 100–108. Elérhető: <https://upszonline.hu/index.php?article=730102012> (Utolsó elérés: 2025. 02. 14.)

Németh, J. (2008) *Kitelepülni, befogadni*. In: Nagy, A., Péterfi, R. (szerk.) (2008) *Hídszerepek. Cigány integrációs kérdések*. Könyvtári Figyelő, 2. Elérhető: https://epa.oszk.hu/00100/00143/00048/nagy_a.html (Utolsó elérés: 2025. 02. 14.)

Polderman, M., v. Duijnhoven, H., School, F., Huysmans, F. (2019) *Community building for public libraries in the 21st century: examples from The Netherlands*. Elérhető: https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/public-libraries/publications/community_building_for_public_libraries_in_the_21st_century_polderman_et_al.pdf

Steigerváld Krisztián (2020): *Generációk harca: hogyan értsük meg egymást?*, Partvonal, Budapest.

Tari Annamária (2011): *Z generáció : klinikai pszichológiai jelenségek és társadalom-lélektani szempontok az információs korban*, Tericum, Budapest. ISBN: 978-963-9633-92-6

Tóth Máté (2022) *A könyvtárak társadalmi szerepei empirikus kutatási adatok tükrében*, Hamvas Béla Pest Megyei Könyvtár, Szentendre. ISBN: 978-963-7521-91-1

Vraukóné, Kovács Ilona (2004) *Cigányság a végeken*. In: Nagy, Attila – Péterfi, Rita (2004) *A feladatra készülni kell: a cigányság kulturális beilleszkedése és a közkönyvtár*, p. 100–122, OSZK, Gondolat, Budapest. ISBN: 978-963-200-486-0

